

**HOC TOMO CONTINENTUR
OBSAH**

Ad initium – Slovo na cestu (<i>Viliam Judák</i>)	IX / XII
Praefatio – Predhovor (<i>Richard Marsina</i>)	XV / XVII
Prooemium – Úvod (<i>Richard Marsina</i>).....	XIX / XXIX
Conspectus operum in hoc tomo compendiose laudatorum – Zoznam skrátené citovaných diel (<i>Richard Marsina, Jozef Meliš</i>).....	XXXVIII
Conspectus abbreviatarum siglarumque in hoc tomo frequenter usitatarum – Zoznam často používaných skratiek (<i>Jozef Meliš</i>)	XLIX
Conspectus chartarum epistolarumque – Zoznam písomností (<i>Richard Marsina, Jozef Meliš</i>)	53
Regesta in lingua Slovaca – Regestár listín Nitrianskeho biskupstva (<i>Richard Marsina, Jozef Meliš</i>)	425
Fundatio episcopatus Nitriensis eiusque renovatio serotina – Založenie a oneskorené obnovenie Nitrianskeho biskupstva (<i>Richard Marsina</i>).....	513 / 525
Series episcoporum Nitriensium usque ad annum 1300 – Zoznam nitrianskych biskupov do roku 1300 (<i>Jozef Meliš</i>)	537
Series abbatum Monasterii sancti Hipolyti in Zobor usque ad annum 1300 – Zoznam opátov Zoborského kláštora do roku 1300 (<i>Jozef Meliš</i>)	537
Series fratrum Monasterii sancti Hipolyti in Zobor usque ad annum 1300 – Zoznam bratov Zoborského kláštora do roku 1300 (<i>Jozef Meliš</i>)	537
Series canonicorum Capituli ecclesiae Nitriensis usque ad annum 1300 – Zoznam kanonikov Nitrianskej kapituly do roku 1300 (<i>Jozef Meliš</i>)	538
Index nominum – Menný register (<i>Jozef Meliš</i>)	540
Index locorum – Miestny register (<i>Jozef Meliš</i>).....	562
Appendix I – Príloha.....	592

SLOVO NA CESTU

Misijným pôsobením Konštantína – Cyrila a Metoda naši predkovia vstúpili do európskych dejín, nerovných dejín, ako rovnocenný národ vtedajšieho feudálneho sveta, a to svojou písomnou kultúrou, právnym poriadkom s etickými normami kresťanstva. Preto ich právom považujeme za „apostolov Slovanov“ a „otcov vlasti“ i za zakladateľov slovanskej i slovenskej kultúry a štátnosti, aj keď treba priznať, že neprišli na Veľkú Moravu do „kultúrnej prázdnoty“. Slováci a Moravia už pred viac ako polstoročím prijali kresťanstvo, ktoré postupne prenikalo do každej oblasti života, i vytvárali náboženskú terminológiu pod vplyvom hlavne franských, gréckych, ale aj misionárov z územia vtedajšej Itálie, predovšetkým z Akvileje.

Nitrianske biskupstvo založené v cyrilo-metodskom období je potvrdením už zrelého kresťanstva na tomto území. V pápežskom liste z júna 880 *Industriae tuae* pápež Ján VIII. vládárovi Svätoplukovi oznamuje ustanovenie Wichinga za nitrianskeho biskupa, ktorý svojho arcibiskupa Metoda má vo všetkom poslúchať, ako to „sväté kánony učia“.

Historický text pápežského listu teda bezpečne uvádza nitrianske biskupstvo – ako to vyjadril aj slovanský pápež Ján Pavol II. v liste adresovanému nitrianskemu biskupovi Jánovi Pásztorovi v roku 1980 pri príležitosti 1100. výročia založenia: „Hej, zo starobylosti Nitry – veď ide o prvú diecézu na území strednej Európy – sa rodí veľká istota, potvrdená hlasom jedenástich storočí: Boh bol vždy s nami.“

Tieto myšlienky pripomenul tento nezabudnuteľný pápež aj 30. júna 1995 pred tristotisícovým zástupom prevažne mladých v Nitre-Janíkovciach: „Nitra nám hovorí o prvom tisícročí. Tu neďaleko stál prvý kresťanský kostol v celej stredovýchodnej Európe. Tu sa od roku 828 pšeničné zrno stáva v Eucharistii Telom Kristovým... Preto som túžil navštíviť Nitru. Ešte za života svätého Metoda tu bola zriadená diecéza. Katedrálny chrám, ktorý sa vypína nad mestom, je jedným z najstarších biskupských sídel medzi slovanskými národmi... Drahí priatelia, uvedomte si, aký neoceniteľný je dar, ktorý ste dostali od Boha. Dostal sa k vám po dlhej ceste generácií od čias svätého Cyrila a svätého Metoda. Prijmite ho v zodpovednej slobode a usilovne ho zveľadujte.“

Nitrianska diecéza sa k tomuto dedičstvu hlási aj dnes, ako sa to prejavuje aj v diecéznom erbe: lalia – z erbu pápeža Jána VIII. – zakladateľa biskupstva; dvojkríž; písmená C + M v staroslovenčine vyjadrujú iniciály solúnskych bratov.

K týmto hodnotám sa hlásili viacerí nitrianski biskupi, predovšetkým Jozef Wurum, ktorý je autorom dejín Nitrianskeho biskupstva *Episcopatus Nitriensis euisque praesulum memoria* (1835), ktoré predpokladajú kresťanstvo v Nitre už v čase Markomanov. O tieto hodnoty sa opierali aj duchovní pastieri diecézy dvadsiateho storočia: arcibiskupi K. Kmetko, E. Nécsey, biskup J. Pásztor a kardinál J. Ch. Korec.

K týmto hodnotám sa chceme hlásiť aj v budúcnosti. Stále platí: „Scripta manent“ – ako hovorí staré latinské príslovie, preto je vzácné, že o bohatosti histórie Nitrianskeho biskupstva, hoci skromne, ale výrazne svedčia najstaršie zachované listiny, ktoré od začiatku, resp. ešte pred vznikom biskupstva, hovoria o šírení kresťanstva na našom území a následne aj o organizovanej cirkevnej štruktúre v podobe diecézy.

Listiny usporiadané v prvej časti Diplomatóra obsahujú reálie zo života miestnej cirkvi aj v súvislosti s Katedrálou kapitulou kanonikov sv. Emeráma a s Kláštrom sv. Hipolyta na Zobore od najstarších čias – od roku 796 do roku 1300. Vzácné je, že niektoré listiny vydané v tomto zväzku Diplomatóra Nitrianskej diecézy neboli doposiaľ vôbec publikované.

Diplomatár má aj popularizačnú ambíciu. Tým, že registry písomností spolu s krátkou vysvetľujúcou poznámkou ponúka aj v slovenskom jazyku, robí ich dostupnejšími i pre širšiu verejnosť. Nemenej užitočnou je informácia o slovenských prekladoch daných listín. Záver tvorí cenná štúdia prof. R. Marsinu o založení a obnovení Nitrianskeho biskupstva. Obohacujúcim doplnkom sú zoznamy predstaviteľov všetkých troch inštitúcií, na ktoré sa písomností viažu (biskupov, zoborských opátov, rehoľníkov a nitrianskych kanonikov) za dané obdobie, ako aj ilustračná príloha najcennejších listín a pečatí. Veľmi potrebným a prácu urýchľujúcim je menný a miestny index. Dielo je rovnocenným partnerom obdobných diel vychádzajúcich v iných krajinách.

Vďaka patrí predovšetkým prof. PhDr. Richardovi Marsinovi, DrSc., nestorovi slovenskej medievistiky, za jeho celoživotnú výskumnú činnosť, jeho obetavému spolupracovníkovi Mgr. Jozefovi Melišovi, PhD., a tiež všetkým, ktorí sa podieľali na vydaní tohto vzácného diela. Nádejам sa, že svetlo sveta uzrú v nasledujúcom období aj ďalšie zväzky.

Diplomatár je pramennou základňou vytvárajúcou silný impulz pre ďalší rozvoj cirkevnej i profánnej historiografie a vedie k opravdivej vďačnosti, ako to potvrdzujú slová Jána Pavla II. v Postsynodálnej apoštolskej exhortácii *Ecclesia in Europa* (2003): „Bolo by nepochopiteľné, keby sme sa neodvolávali na udalosti, ktoré charakterizovali najskôr veľké obdobie evanjelizácie, a potom dlhé storočia, v ktorých sa kresťanstvo napriek bolestnému rozkolu medzi Východom a Západom presadilo ako náboženstvo Európanov.“ Pretože

pri budovaní budúcnosti sa treba zamerať predovšetkým na znovuobjavovanie vlastných koreňov. Pápež František to vyjadril slovami: „Človek bez koreňov, ktorý zabudol na svoje vlastné korene, je chorý. Treba preto znova nájsť, objaviť vlastné korene a nabrať silu prinášať ovocie – ako hovorí básnik –, silu zakvitnúť, pretože to, čo strom ukáže v rozkvet, pochádza z toho, čo má v zemi.“

S bázňou a chvením beriem do rúk toto vzácne dielo hlásajúce našu bohatú kresťanskú a národnú minulosť. Kiež nám pomôže upevniť sebavedomie zrelého kresťanstva aj národa, osvojiť si cnosť stálej zodpovednosti, ale tiež oslobodzovať sa od pocitov malosti a rozvíjať múdrosť a tvorivosť. Nech mnohorako obohatí mnohých!

Viliam Judák
nitriansky biskup

V Nitre na slávnosť sv. Cyrila a Metoda 5. júla 2020

PREDHOVOR

Cieľom Diplomatára Nitrianskej diecézy je publikovať na jednom mieste listiny a listy vzťahujúce k dejinám Nitrianskeho biskupstva, Nitrianskej kapituly a Kláštora sv. Hipolyta na Zobore od najstarších čias až do roku 1300. Z listín vzťahujúcich sa k územiu Nitry publikujeme len tie, v ktorých sa Nitra vyslovene spomína.² Tieto pramene sú do roku 1260 vrátane publikované predovšetkým v prvých dvoch zväzkoch Slovenského diplomatára, po roku 1260 vo viacerých edíciách vydaných v časoch Uhorského kráľovstva, ako aj v iných edíciách publikujúcich pramene zo sledovaného obdobia. Niektoré listiny vydané v tomto zväzku Diplomatára Nitrianskej diecézy neboli doposiaľ vôbec publikované.

Prípravy na predkladanom zväzku sa začali na Trnavskej univerzite v roku 2005. Listiny vzniknuté do roku 1260 publikujeme s kritickými poznámkami doplnenými o najnovšie výskumy. Pri publikovaní novších písomností sme využili pramene uložené v archívoch a kriticky vydané v edíciách. Pramene od najstarších čias až do roku 1260 vrátane boli kompletne pripravené Richardom Marsinom. Listiny od roku 1261 pripravil Jozef Meliš sčasti s pomocou a poznámkami Richarda Marsinu, sčasti vlastným výskumom, opatril ich kritickými poznámkami a identifikoval lokality vyskytujúce sa v týchto listinách. Do edície sú zaradené aj pápežské písomnosti, ktoré boli na základe ich všeobecnej adresy určené aj nitrianskym biskupom alebo ktoré výraznejšie ovplyvnili cirkevné pomery na území Nitrianskeho biskupstva. Texty prameňov sú publikované v troch formách. V plnom znení sú publikované pramene, ktorých vydavateľom bol nitriansky biskup, Kláštor sv. Hipolyta na Zobore alebo nitriansky prepoš, alebo ktoré sa výslovne týkajú troch zmienovaných inštitúcií. V skrátenej forme publikujeme pramene, ktoré sa primárne nevzťahujú na predmet záujmu predkladaného diela, ale prinášajú sčasti informácie dôležité pre túto edíciu. Ak prameň obsahuje len

---

² Prvý diplomatár Nitrianskej diecézy zostavený výberovo do roku 1808 bol vydaný v roku 1835 autorom Jozefom Wurumom – vtedy nitrianskym biskupom (por. J. Wurum, *Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria*), ktorý v úvode spomína aj historické údaje k cirkevným inštitúciám existujúcim v Nitre od najstarších čias. Listiny týkajúce sa misie Konštantína a Metoda, v ktorých sa Nitra výslovne nespomína, sú publikované v Slovenskom diplomatári (por. R. Marsina, *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*), pretože Nitra bola aj pred rokom 880 s veľkou pravdepodobnosťou sídlom archipresbytera už v niekdajšom (samostatnom) Nitrianskom kniežatstve.

krátky údaj relevantný pre túto edíciu v podobe mena biskupa, opáta alebo kanonika, uvedie sa tento údaj vo forme stručného registu.

Úvod predkladaného prvého zväzku Diplomátára Nitrianskej diecézy je rozdelený na dve časti. V prvej časti je vysvetlené základné vymedzenie predmetu diplomatára. V druhej časti je kriticky zhodnotená listinná produkcia nitrianskych biskupov do roku 1300. Potom nasleduje zoznam citovanej literatúry a zoznam použitých skratiek. Nasledujú registry a texty edovaných prameňov. Pre lepšiu využiteľnosť diplomatára širšou verejnosťou sú za edovanými prameňmi pripojené náhradné registry v slovenskom jazyku. Po zozname nitrianskych biskupov, opátov Kláštora sv. Hipolyta na Zobore a nitrianskych kanonikov do roku 1300 nasleduje miestny register, ktorý poukazuje na čísla listín.

* * *

K úspešnému ukončeniu našej práce prispeli svojou pomocou viaceré inštitúcie a ich predstavitelia, ktorým za to patrí naše poďakovanie. Na prvom mieste ďakujeme Nitrianskej diecéze a jej biskupovi mons. Viliamovi Judákovi. V Diecéznom archíve v Nitre ďakujeme dôstojnému pánovi Martinovi Bošanskému, v Primaciálnom archíve v Ostrihome ďakujeme Dr. Andrejovi Hegedüsovi, v Maďarskom národnom archíve ďakujeme Dr. Kristíne Arany, v Slovenskom národnom archíve Dr. Erike Javošovej a Dr. Marekovi Púčikovi, v Salzburskom krajinskom archíve Dr. Hubertovi Schopfovi, v Archíve mesta Bratislavy Dr. Štefanovi Hrivňákovi. Najväčšiu vďaku vyslovujeme prof. Vladimírovi Rábikovi, ktorý digitalizoval všetky listiny potrebné pre túto edíciu už publikované v oboch zväzkoch Slovenského diplomatára.

Episcopi in collegio supra ripam Danubii post cladem Avarorum celebrato de vera christianisatione in terris deliberatis, ad quas etiam territorium futuri episcopatus Nitriensis adnumeratur, diiudicant.
(aestate 796)

Apographum reperitur in cod. Vindobonensi, saec. X. scripto (fol. 179r-186v), qui in Bibliotheca Nationali Austriaca Viennae (Theologische Sammelhandschrift, N. 458) asservatur (D).

MGH, Legum sectio III, Concilia II, 1, pag. 172-176, num. 20. – L. Havlik et alii, MMFH VI, pag. 18-20. – R. Marsina, Pramene II., pag. 25, num. 1 (in translat. Slovaca).

Denique cum secundum bonae voluntatis suae propositum ferocium gentium mentes ad lenitatis mansuetudinem in praefinito perducere dignatus fuisset tempore et Carolo christianissimi principis animum fidei zelo inflammatum feliciter incitasset, quatenus christianas exercituum legiones per dilectissimum Pippinum suum, Iordannica scepra Christo duce gubernante, supra ripas Histri Danubii adgregandas non retardaret, castra calcatus metatus in eodem loco isdem venerabilis Pippinus rex, accersito quin etiam quorundam episcoporum reverendo collegio, de plurimis quibusque rerum cerimoniis ad cultum Dei et Christianam propensius pertinentium religionem diligenti studuit curiositate clementibus explorare verbis. Et indulta quocirca familiaritatis praedictorum patrum licentia, requisitum est primuni de sacro regenerationis lavacro, quibus temporibus principaliter ac specialiter, si rationalis necessitas aliter non exposcat, tribui catecuminis oporteret. ---

De his autem, qui iam baptizati a sacerdotibus terrae istius in nomine sanctae trinitatis esse probantur, quemadmodum eorum professione, cum a nobis diligenti cura percunctarentur, didicimus, placuit, non oportere iterum baptizari. ---

Hi autem, qui a clericis baptizati sunt, aqua tamen a sacerdote benedicta, in nomine sanctae trinitatis et adsunt praesentes ipsi baptistae, qui testimonium tali perhibeant, vel certe ipsi, qui baptizati sunt, valent de se taliter testimonium proferre, nec hos

arbitramus recte iterum baptizari, sed per solam manus impositionem tradantur eis omnia dona spiritualia. ---

Illi vero, qui ab inlitteratis clericis baptizati existunt et, cum intingerentur in aqua, nec illi fidem, quia nesciebant, professi sunt, nec ille, qui baptizabat, dixit: „Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti“ nec „in nomine Iesu Christi“, sicut cuiusdam horum idiotarum professione conperrimus, sed sola aqua solum corpus abluit, hi profecto pro non baptizatis habendi sunt. Sola enim aqua sine sancti Spiritus ammixtione nihil valet aliud nisi sordes carnum aut quarumcumque rerum abluere. ---

Nam cum interrogans explorasset eos, qui baptizati erant, si acceperissent Spiritum sanctum, et responsum ab eis recepisset nescire se, si esset Spiritus sanctus, tunc iussit eos in nomine Iesu Christi baptizare. ---

Paulinus licet indignus servorum Domini ultimus servus, vallicula sanctae et orthodoxae Aquiligensis ecclesiae sedis, horum venerabilium fratrum socius et auditor fui.

2

Carolus Magnus, imperator Romanorum, in lite inter Ursum, patriarcham de Aquilegia, et Arnonem, archiepiscopum Salisburgensem, flumen Drava quasi limes inter dioecesas adiudicat.

Aachen 811 iunii 14

Apographum reperitur in Libris camerae Salisburgensibus saec. XIII. (f. 32-33), qui in Staats- Hof- und Hausarchiv (Handschrift Weiß 194/1) asservantur (D). G. Fejér, CDH I, pag. 153. - MGH Diplom. Karol. I, pag. 282, num. 211. - L. Havlík et alii, MMFH III, pag. 19, num. 4 (in reg.). - Pramene II, pag. 27, num. 2 (in transl. Slovaca).

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Karolus serenissimus augustus a Deo coronatus magnus pacificus imperator Romanum^a gubernans imperium, qui et^b per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum. Notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini presencium scilicet et futurorum, qualiter viri venerabiles Ursus sancte Aquilegiensis ecclesie patriarcha et